

PISCES HUNGARICI

honlap/homepage: <http://haltanitarsasag.hu>

Herman Ottó, a magyar tudományos haltan megalapozója

Ottó Herman, founder of scientific ichthyology in Hungary

Vida A.

Nemzeti Környezetügyi Intézet

*HERMAN Ottó – Ottó Herman
(1835–1914)*

Abstract

Ottó Herman, the founder of Hungarian ichthyology, died 100 years ago. He is often referred to as the last Hungarian polymath.

Considered the most influential scientist of his age, the foundation of several disciplines is attributed to him, despite the fact that he has received little formal education. He was the founder of Hungarian ethnography, archeology, arachnology, ornithology, ichthyology, as well as a popularizer of science. He established numerous institutes and societies, as a journalist he actively participated in public issues, and as a Member of the Parliament stood up for Hungarian independence.

Carl Otto Herrmann was born in Breznóbánya (Brezno, today in Slovakia) in a German family. He was about seven years old, when he began to learn Hungarian. Later he changed his name to Ottó Herman.

After a century, he is still remembered as a simple-hearted, unbendable character notable for his amazing scientific/academic work. His insistent work revived Hungarian scientific life, which had been stranded in comparison to Europe. 14 books, a bibliography of about 1140 items, studies, published presentations, illustrations, journals, NGOs, a science centre, a museum and numerous streets bear his name, several statues, reliefs and plaques commemorate him and testify of an ongoing interest in an exemplary personality.

His work "The Book of Hungarian Fishing" was published in 1887 and became the primary source of information on ichthyology, ethnography and philology related to fishery. This monograph, illustrated with spectacular drawings excels both in its content and appearance. The first volume deals with the relationship of man and fish, and describes various fishing methods, while the second volume treats fish in their complexity. In addition to a study of the general anatomy of fish, all Hungarian species are described in great detail, including their ecology, distribution in the Carpathian Basin and methods employed for their catching, often enriched with Herman's own personal observations. The book also contains an enormous dictionary explaining fishery terms, as well as a list of popular species names in four languages (Hungarian, German, Slavonic and Romanian), arranged according to alphabetic order of scientific names, and closes with nine beautiful plates of fish, all executed by the author.

The book highlights the exceptional talent and precision of its author and is of lasting value even after nearly 150 years. Today, most Hungarian ichthyologists do not only cherish this book in their libraries but frequently consult it.

100 éve hunyt el Herman Ottó, a hazai halten megalapozója. Neve mellett gyakran szerepel, hogy ő az utolsó magyar polihisztor. Korának legnagyobb hatású tudósaként, gyakorlatilag iskolázatlanul, több tudományterület hazai megalapítása fűződik a nevéhez. Ő a hazai néprajz, ősrégészet, pókászat, madarászat, halten, de még a tudományos ismeretterjesztő irodalom megalapozója is. Számítalan intézetet és társaságot alapított, újságíróként aktív volt a közéletben, parlamenti képviselőként Magyarország függetlenségéért harcolt. Ezek ismeretében meglepő tény, hogy német családban született a felvidéki Breznóbányán (Brezno) és a magyar nyelvet is csak 7 éves kora tájékán kezdte megtanulni. Nevét Carl Otto Herrmann-ról később Herman Ottóra változtatta, születési helyét is önkényesen Miskolc - Hámorba helyezte át, pedig valójában itt csak korai iskolás éveit töltötte, majd innen indult hosszú és kanyargós útjára, hogy öregkorára ide érkezzon meg. Ma is ott nyugszik a hámori temetőben.

Herman Ottó a konfliktusokat nem kerülő alkata közismert volt a korabeli hazai társasági életben. Nyíltszívű, hajlíthatatlan jelleme és lenyűgöző tudományos teljesítménye száz év elteltével is a köztudatban tartotta, sőt mint kivételes, halhatatlan elme előtt, 2014-ben emlékével tisztelgünk.

Herman Ottó állhatatos munkájával máig ható lökést adott a korabeli hazai tudománynak. Hogy mindezt hogyan tudta megtenni egy autodidakta géplakatos-tanonc, arra a tehetség mellett más magyarázatnak is lennie kell. Mintha ő egymaga szerette volna bepótolni azt a lemaradást, amit kora hazai tudománya viselt magán Európájához képest.

Kiválóan tetten érhető mindez az 1887-ben megjelent, mintegy ezer oldalas „A Magyar Halászat Könyve” című kétkötetes munkájában, mely alapmű a hazai halászat és a halászattal foglalkozó néprajz, illetve nyelvészet világában. Látványos illusztrációival és tipográfiai díszítéseivel olyan könyvet készített, amely nem csak tartalmában, de megjelenésében is európai színvonalú.

A magyar halászat könyve – The Book of Hungarian Fishing

A könyv első kötete, ahogy ő mondja, az ember és a hal viszonyából kiindulva a sokszínű halászmesterség leírását adja, míg második kötete magát a halat veszi tudományos igényességgel célba. Az általános anatómián túl, fajonként taglalja a hazai halakat, kitér leírásukra, életmódjukra, kárpát-medencei elterjedésükre, speciális fogási módszerekre, gyakran személyes megfigyeléseivel színesítve az amúgy sem száraz szakszöveget. A kötet

egy hatalmas „mesterszótárral” is rendelkezik, mely a halászmesterség szakszavait magyarázza el, valamint latin halmnév szerinti alfabetikus sorrendben számba veszi a fajok népies neveit, majd a német, szláv és „oláh” halneveket is. A kötetet Herman Ottó saját kezű, gyönyörű halábrázolásai zárják kilenc oldalon keresztül.

A könyvből kiviláglik a szerző kivételes tehetsége, sugárzik belőle az alaposág, a maximalizmus és az elhivatottság. Herman Ottó ezzel a könyvvel olyan alapművet alkotott, mely közel 150 év után sem veszített értékeiből. Ma is a legtöbb hazai haltani kutató, ha teheti, nemcsak féltve őrzi könyvtárában a könyvet, de gyakran forgatja is.

Zoológusként a halak mellett a sáskákat, a pókokat, a madarakat és vonulásukat tanulmányozta. Néprajztudósként a halászat mellett a pásztorkodás témája izgatta. Kiváló ősrégészként felismerte a bükki ősemberleletet, ennek elismertetéséért legalább olyan heves harcot vívott, mint nyelvészként a nyelvújítók túlkapásai ellen. E csaták közti „békeidőkben” azon dolgozott, hogy a halászat és pásztorkodás nyelvkincsét, a népnyelv kifejezéseit gyűjtse, és a létező magyar kifejezéseket a tudományos nyelvbe beemelje. Mindemellett pályáján fontos szerep jutott a publicisztikának, az ismeretterjesztésnek, a fényképészetnek, valamint a művészi színvonalú természet- és a néprajzi hitelességű hangszerábrázolásoknak. Az ezerarcú tehetség sokszínű tevékenysége kapcsán a közös nevezőt – minden részletre kiterjedő figyelmén túl – szenvedélyessége jelentette. Mindez megmaradt benne még akkor is, mikor politikusként, tudományszervezőként, közéleti személyiségként, de mindenekelőtt igazi véleményformálóként pályája csúcsára érkezett.

Függetlenség párti politikus volt, nagy tisztelője Kossuthnak, s a nemzet érdekében sosem volt rest szót emelni. Ikonikus, hosszú szakállas alakja, extravaganciája ekkor már széles körben ismertté vált, karikatúrák céltáblája is lett, amit bölcs humorral fogadott el – miközben ő maga is jeleskedett mások karikírozásában.

A Millennium forgatagában nagy sikerű pavilonban mutatta be a magyar halászatot, mint ősfoglalkozást. Ebből a kezdeményezésből nőtt ki a mai Magyar Mezőgazdasági Múzeum.

Megalapította a Magyar Ornithológiai Központot, a későbbi Magyar Madártani Intézetet, valamint sikeres nemzetközi kongresszust szervezett. Legismertebb ismeretterjesztő munkáját, „A madarak hasznáról és káráról” című könyvét 1901-ben adták ki először, mely azóta számtalan kiadást ért meg. Részleteiben ma is iskolai tananyag, hiszen tökélyre fejlesztett, szép magyar nyelven, közérthetően szól a madarakról. Az általa kezdeményezett „Madarak és Fák Napját” máig minden évben megünnepeljük.

79 éves korában, halála évében jelent meg „A magyar pásztorok nyelvkincese” című, 800 oldalas kötete, méltó zárásaként egy emberfeletti teljesítményt mutató életnek. Ha nem csupán magyar nyelven publikálta volna alapműveit, világhírré is szert tehetett volna. A maga korában nemzetközi szakmai körökben így is megkapta a méltó elismerést: egyebek között a francia Becsületrend lovagja lett.

Herman Ottó 14 könyvből, mintegy 1140 tételből álló bibliográfiája, tanulmányai, közzétett előadásai, illusztrációi, valamint a folyóiratok, a nevéhez kapcsolódó civil szervezetek, a tudományos központ, a róla elnevezett múzeum, a számos iskola és utca, valamint a tiszteletére állított szobrok, emléktáblák, mind-mind egy máig ható, példás személyiség halhatatlan jelentőségű hagyatékát és emlékét őrzi.

Author:

Antal VIDA (vida.antal@neki.gov.hu)